

וארא ב

ההרווחה לישראל בעשות ה' משפט ב- מצרים¹⁰].

וכיון ש"הכל הולך אחר החיתום"¹¹, יש לומר, שגם הכתוב שבסוף ההפטורה¹² "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה'", שלכאורה הוא ענין בפני עצמו¹³ (שאינו שייך לגוף המלחמה, חורבן מצרים ע"י נבוכדנאצר) – שייך לתוכן הפרשה¹⁴.

ב. ויובן זה בהקדים ביאור בגדר ה- מכות שהביא הקב"ה על מצרים,

דבכ"מ בתורה נאמר¹⁵ ע"ז "וידעו מצ- רים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים" (וכיו"ב)¹⁶, ומשמע מפשטות הכתובים, שה- כוונה היא כדי לפעול אצל פרעה שישמע לדברי ה'. דפרעה אמר¹⁶ "מי ה' אשר אש- מע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח", ולכן הביא הקב"ה המכות, שע"ז "וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים", ואז ישלח את בני¹⁷ מארצו.

ולכאורה היו המכות מוכרחות מצד קיום גזירת ברית בין הבתרים, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי¹⁸, "בעשר

א. שייכות הפטורת פרשתנו לתוכן ה- פרשה (ע"פ הידוע שההפטרות הן "מענין הפרשה") בכללות היא בזה שבה מסופר אודות הציווי ליחזקאל להנבא¹⁹ "על פר- עה מלך מצרים. ועל מצרים כולה" וה- חורבן שייביא הקב"ה עליהם, "וידעו כל יושבי מצרים כי אני ה'", שהוא תוכן פרשתנו אודות המכות שהביא הקב"ה על המצרים, שע"ז "וידעו מצרים כי אני ה'".

[וגם תוכן ב' הפסוקים בתחלת ההפטור- רה²⁰ "כה אמר ה'א בקבצי את בית ישראל מן העמים אשר נפצו במ ונקדשתי במ לעיני הגוים. וישבו עלי לבטח. ב- עשותי שפטים בכל השאטים אותם מס- ביכותם וידעו כי אני ה' אלקיהם" (אף ש- פסוקים אלה הם לכאורה ענין בפני עצמו, ומדברים אודות זמן אחר לגמרי, זמן קיבוץ "בית ישראל מן העמים" ל- אחרי הגלות (ונאמרו ביחזקאל בהמשך הנבואה על חורבן צידון) ואינם שייכים להנבואה על מצרים ומלך מצרים) – שייך לתוכן הפרשה, שבה מסופר ע"ד

1) ראה טושו"ע (ודאדה"ז) או"ח ר"ס רפד. טור רמ"א שם סתכ"ה ס"ח.

2) יחזקאל כט, א ואילך.

3) שם, ו.

4) פרשתנו ז, ה.

5) יחזקאל כח, כה-כו.

6) להעיר שיש נוהגים להתחיל בתחלת פרק

כט "בשנה העשירית גו" – ראה אנציקלופדי תלמודית כרך י"ד בסופו.

7) והרי הוא (בפרק בפ"ע (כח), ו) לפני הנבואה שנאמרה (בפרק כט) "בשנה העשירית גו".

8) ולהאבדורם (סדר הפרשיות וההפטרות)

מתחילין מהנבואה ע"ד צידון (שם כח, ב).

9) ראה במפרשים ליחזקאל שם, כה-כו.

10) וראה פרשתנו ח, יח. ט, ד.

11) ברכות יב, א.

12) כט, כא.

13) ראה פרש"י ורד"ק שם.

14) להעיר שגם להאבדורם דלעיל (הערה 8)

שאינן אומרים הנבואה ע"ד נבוכדנאצר (שם כט, יז- כ), מסיימין בפסוק זה.

15) ראה שם, יז (ו. יח). ט, יד (כט). וראה בא

יא, ז. בשלה יד, ד. יח.

16) שמות ה, ב.

17) לך טו, יד.

מכות¹⁸.

יש מפרשים שאין זה ענין בפני עצמו, אלא זה ה' בשביל הפרעון דמצרים, שיתקיים ה' דן אנכי, וכמ"ש הרמב"ם²⁴: „לפי כן כתב בתורה ואני אחזק את לב פרעה²⁵ לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו שנאמר²⁶ הבה נתחכמה לו נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו לפיכך חזק הקב"ה את לבו²⁷, ולפי"ז ה"ז בכדי שיתקיים ה' דן אנכי²⁸;

ויש מפרשים²⁹ שזה שהקשה את לבו שירבה את האותות ואת מופתיו הוא כדי שיתנחם מהיות מורד, להכנע אל-ל יתברך³⁰, ולהשיב את המצרים בתשובה ב' הודיע להם גדלו. . ובמופתים כאמרו³¹ בעבור זאת העמדתיך בעבור הראותך את כחי³¹.

ויש לומר, שאין הם שני ענינים שונים, אלא היינו הך, דהעונש על מצרים ענינו

24) ה' תשובה פ"ו ה"ג. וראה בארוכה יותר בשמונה פרקים פ"ח.

25) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובכתוב „ואני אחזק את לבו“, ואני אקשה את לב פרעה" (נסמן בהערות 22, 23), וחזקתי את לב פרעה" (בשלח יד, ד). וראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד) בשינויי נוסחאות.

26) שמות א, יוד.

27) וראה שמור"ר פ"ג, יוד. פ"ה, ז. פ"א, א. ו.

28) ועד"ז הוא לטעם הא' ברמב"ן פרשתנו עה"פ (ו, ג). ולטעם הב' נענש על שלא שלח את בניי בה' המכות הראשונות, לפני ש'ויהזק ה' את לב פרעה". וראה ב' הדיעות בשמור"ר פ"ג, ג. וביפה תואר (השלם) שם. וכבר האריכו במפרשים בדעת הרמב"ם (ראה בהנסמן בהערה 31). ואכ"מ.

29) ראה ספורנו עה"פ כאן.

30) וראה צרור המור עה"פ כאן.

31) וראה ספורנו שם, והנה אמר האל ית' ואני אקשה את לב פרעה שיתאמץ לסבול המכות. . שמהם יכירו גדלי וטובי וישונו המצרים באינו תשובה אמיתית". ולהעיר מפי' ר' ישועה שהובא בראב"ע כאן. עיקרים מ"ד פכ"ה. עקידה פרשתנו שער לו. ועוד.

לכאורה יש לומר, שגם הידיעה וה' הכרה דמצרים „כי אני ה'“ הוא חלק ופרט מ„וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי“, וכפשטות הענין, שזהו כדי שהמצרים ידעו שהמכות באות עליהם כעונש מן השם¹⁹.

אלא שמכמה כתובים משמע שה' בזה (גם) ענין בפ"ע, וכמ"ש²⁰, בעבור זאת ה' עמדתיך בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ“.

וכפי שהאריך האברבנאל²¹, שפרעה הכחיש לגמרי מציאות השם, באמרו¹⁹, „לא ידעתי את ה'“: וכן הכחיש השגחתו, ש' משגיח בכל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו, באמרו¹⁹, „מי ה'“: וכן הכחיש ש' האלקה המשגיח יכול לשנות טבעי הדברים ולחדשם בכלל ובפרט ברצונו, ב' אמרו¹⁹, „מי ה' אשר אשמע בקולו“, „ר"ל מה יכולת יש בו כו" –

וע"ז באו ג' סוגי מכות: ג' המכות הראשונות (דצ"ד) לאמת מציאות האל; הש' ניות (עד"ש) לאמת השורש השני שהקב"ה משגיח על כל: והשלישיות (באח"ב) לאמת יכולתו לשנות הדברים הטבעיים (ע"ש בארוכה).

ג. והנה כשם שהוא בנוגע לעצם ה' מכות, עד"ז מצינו כמה ביאורים בענין ה' כבדת לבו של פרעה, שהקב"ה אמר „ואני אחזק את לבו²²“, „ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים²³“:

18) פרש"י שם. ובתיב"ע שם: מאתן וחמשין מחן.

19) ורק לפרעה אמר משה שהוא בשביל שישמע אל דברי ה' שלח את ישראל מארצו.

20) פרשתנו ט, טו.

21) עה"פ כאן.

22) שמות ד, כא.

23) פרשתנו ז, ג.

הקב"ה מביא פורעניות על האומות עו"כ כדי שישמעו ישראל וייראו³⁶.

ולכאורה מהו ההכרח בזה, והרי ב-לאה"כ מוכרח שיכואו הפורעניות בשביל לענוש את המצרים, וגם את הגוי גו' דן אנכי, וכן כדי שידעו מצרים כי אני ה', ומהו הענין שזוהו גם כדי שישאל ייראו?

ד. ויש לומר הביאור בזה:

ידוע שכל הבריאה אינה מציאות בפני עצמה ח"ו אלא נבראה מאת ה', בכוונה, שהיא – בשביל ישראל ובשביל התורה³⁷, וכשם שהוא בעצם הבריאה, שכולה היא בשביל ישראל ובשביל התורה, כן הוא בכל המאורעות שבעולם, שאינם דבר בפ"ע אלא כולם, בכלל ובפרט, הם בש-ביל ישראל והתורה.

ומזה מובן, שכל המאורעות שבעולם, נוסף על היותם בהשגחה פרטית מאת הקב"ה³⁸, הרי אמיתית ענינם³⁹ כשבאה מזה תועלת לישראל ולתורה.

וכשם שהוא בדברים הנעשים בעולם בכלל, כן הוא גם בדברים שנתפרשו טעמם וסיבתם, שהם בשביל כוונה מסויי-מת, בפנימיות, השלימות האמיתית בזה כ-שהיא בשביל ישראל. וכנ"ל, דכיון שאין העולם מציאות בפ"ע, הרי גם הגילוי אלקות שעל ידו נשלם כאשר הגילוי נמשך ובא לישראל.

(36) ראה יבמות טג, א. משכיל לדוד על פרש"י כאן.

(37) פרש"י ר"פ בראשית. וראה תנחומא (בא-בער) שם יוד. אותיות דרע"ק אות ב.

(38) ראה לקו"ש ח"ח ע' 277 ואילן. ושי"נ.

(39) להעיר מלקו"ש ח"ו ע' 93 (ושם ע' 236 הערה 13) שהכוונה „בשביל ישראל“ שבהבריאה, אינה רק שהבריאה היא ענין לעצמו ורק שמטרת הבריאה היא בשביל ישראל, אלא שזוהי מציאות העולם גופא. ע"ש.

לבטל תוקף המציאות והישות דמצרים, ותתגלה מלכותו של הקב"ה³² בעולם³³.

והנה בפרש"י עה"פ³⁴, ואני אקשה" אי תא: „מאחר שהרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כו-כבים לתת לב שלם לשוב טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי, וכן מדתו של הקב"ה מביא פור-עניות על האומות עובדי כוכבים כדי ש-ישמעו ישראל וייראו“.

ולפ"ז ה"ז ענין נוסף בכוונת המכות – כדי ללמד את ישראל³⁵, ומפורש הוא ב-כתוב בר"פ בא, „כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אותותי אלה ב-קרבו, ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתו בם וידעתם כי אני ה'“.

והיינו דהכבדת לב פרעה ועיקר המ-כות³⁵ (והרביתי את אותותי ואת מופתי) היו בשביל ישראל, וכלשון רש"י „מדתו של

(32) ראה גם רש"י בשלח יד, ד „ואכבדה ב-פרעה, כשהקב"ה מתנקם ברשעים שמו מתגדל ומתכבד כו“.

(33) וכמודגש גם בהמשך דברי הרמב"ם, ולמה ה"י שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה וכבר אמר לו הקב"ה אין אתה משלח שנאמר ואתה ועבדך ידעתי גו' ואולם בעבור זאת העמדתך, כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה ברצונו, והיינו שהראה הקב"ה והודיע שלא רק שאינו מציאות בפ"ע כלל אלא שגם בזה שכל העולם יש להם בחירה להתנהג ולעשות כרצונם, הרי פרעה אינו ברשותו, וכל מה שעושה הוא רק כפי רצונו של הקב"ה.

(34) וכמובא גם בספורנו שם.

(35) בסיום לשון פרש"י: ואעפ"כ בחמש מכות הראשונות לא נאמר ויחוק ה' את לב פרעה אלא ויחוק לב פרעה, והוא ע"פ שמ"ר פ"א, ו. פ"ג שם. וראה רמב"ן כאן. אבל ראה נחלת יעקב על פרש"י כאן שגם בחמש ראשונות ה"י כן. ואכ"מ.

בנבואתו של יחזקאל על פרעה ועל מצרים נתפרש הטעם על חורבן מצרים „יען היותם משענת קנה לבית ישראל“⁴², וכן בנבואתו על נבוכדנאצר נאמר הטעם ש„העביד“ את חילו עבודה גדולה אל צור. . ושכר לא ה' לו ולחילו מצור על העבודה אשר עבד עלי לכן. . הנני נותן לנבוכדנאצר. . את ארץ מצרים. . פעול-תו אשר עבד בה נתתי לו את ארץ מצרים אשר עשו לי“⁴⁴.

והיינו, שבשניהם נתפרשו בהנבואה הסיבה והטעם, הן לחורבן מצרים והן לזה שהקב"ה יתן את ארץ מצרים לנבוכדנאצר, ויתירה מזו, מפורש⁴², „וידעו כל יושבי מצרים כי אני ה'“, הרי שבזה כבר ה' גילוי אלקות באופן נעלה,

ואעפ"כ מוסיף בסוף הנבואה „ביום ה' הוא אצמיח קרן לבית ישראל ולך אתן פתחון פה בתוכם וידעו כי אני ה'“ – ש' בזה מודגש, שהמטרה והתכלית דכל ענינים אלו הנעשים מאת ה' היא בשביל ישראל.

ובפסוק זה יש תוספת הדגשה בזה גופא:

בעת נבואתו על מצרים, ופשיטא בעת נבואתו על נבוכדנאצר, ה' יחזקאל נביא ידוע במשך כמה שנים, ורוב בני האמינו בו כנביא⁴⁵, ומ"מ מוסיף כאן בנבואה זו „ולך אתן פתחון פה בתוכם גוי“, שבני יראו שנתקיימה נבואתו ויאמינו בדבריו. והקב"ה עושה מלחמת נבוכדנאצר ומצ-

ועפ"ז מובן גם בנדו"ד, דאף שהדבר שהקב"ה נפרע מפרעה ומצרים ומתקיימת הגזירה „וגם את הגוי גו' דן אנכי“ – הוא מצד ישראל, שבזה נתקיימה הבטחת ברית בין הבתרים לאברהם אבינו „ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה וגם את הגוי גו' דן אנכי“, וכמובן גם בפשטות דה"ז עונש על אה"ע שבא בסיבת שעבודם את בני-ב' עבודת פרך וכו', וגם בזה ד, וידעו מצרים כי אני ה' – מ"מ, סו"ס לא נשלמה ע"ז בתכלית המטרה שהיא בשביל ישראל.

וזהו מ"ש רש"י (שבפירושו נרמזו עניני „יינה של תורה“⁴⁰) בהתחלת הענין „ואני אקשה את לב פרעה והרביתי את אותותי ואת מופתי גוי“ – „טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורתי, וכן מדתו של הקב"ה מביא פורעניות על האומות עו"כ כדי שישמעו ישראל ו-ייראו“, דכל פורעניות על אה"ע גם כש' היא בשביל רעתם כו', גם זה הוא „בשביל ישראל“⁴¹.

ה. ע"פ הנ"ל יש להוסיף ביאור בזה שגם הפסוק האחרון הנ"ל דנבואת יחזקאל אל נכלל בהפטורת פרשתנו:

(40) היום יום כ"ט שבט.

(41) ויש לומר, דכן הוא לכו"ע, והא דלא נתפרש כן בפירוש בשאר מפרשים, הוא לפי שמדובר לפני מ"ת ולפני שבני נעשו לעם בפ"ע (ראה יחזקאל טו ובמפרשים שם), כמ"ש (ואתחנן ד, לד) „לקחת לו גוי מקרב גוי“, וסיל, שאז עדיין לא נפעל בעולם עד כ"כ, שירגש בכל פרטי ה-מאורעות שהם בשביל ישראל:

משי"כ לדעת רש"י בפירושו עה"ת, דכיון שהכוונה „בשביל ישראל“ היא עצם מציאות ה-ביאה (ולהעיר רש"י מביא זה בהתחלת פירושו עה"ת, עה"פ בראשית), ועוד, שע"פ פשטות ה-כתובים, מזמן האבות ואילך כבר נעשו ישראל מובדלים מכל שאר העמים שעל פני האדמה – לכן מודגש תיכף בתחלת המכות דהא ד, ואני אקשה את לב פרעה“ הוא בשביל התועלת שתבוא מזה לישראל, „ישמעו ישראל וייראו“.

(42) יחזקאל כט, ו.

(43) שם, יח ואילך.

(44) השייכות דפסוקים אלו להפרשה – ראה

בארכה לקו"ש תכ"א ע' 46 ואילך.

(45) דנבואה ה' בפרק זה (כט) נאמרה „בשנה העשירית“ ונבואה ה' בנוגע לנבוכדנאצר „ב-עשרים ושבע שנה“.

למדים מההפטורה כיצד יש להשתדל אפילו בשביל מתי מספר מבני, לקרבם לתומ"צ, ולא לעשות חשבונות, דמאחר שיכול להשפיע רק על מתי מספר דבני, כי שאר בני סביבו הם כבר שומרי תומ"צ, ובפרט שגם על אלו ספק אצלו אם יכול להשפיע לקרבם לעבודת השם, לכן חושב שמוטב לו שיתעסק עם עצמו לעלות מעלה מעלה בלימוד התורה ועבור-דת השם.

ומשמיענו הנביא בהפטורה זו, ש-הקב"ה עשה מלחמות גדולות ואדירות בשביל התועלת שתצא אפילו למתי מספר דבני שישמעו לדברי הנחמות של יחזקאל הנביא.

וכ"ש וק"ו שכדאי לכאור"א לעשות כל התלוי בו לקרב אפילו עוד אחד שינחם תפילין, וישמור שבת, וכיו"ב.

והרי פסק דין ברור ברמב"ם, לעולם יראה אדם עצמו שקול וכל העולם כולו שקול, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה,

היינו שע"י שיפעול עכ"פ על עוד אחד לעשות מצוה אחת יתכן שזהו הדבר ש-יכריע כף המאזניים לכף זכות ויזיר עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

(משיחת ש"פ וארא תשכ"ז)

רים שהיו אז ב' ממלכות אדירות והי' מאורע גדול ביותר שהשתתפו בו אלפים ורבבות אנשי חיל כו, וכ"ז בשביל ש"לך אתן פתחון פה", שיבוא מזה תועלת ל-ישראל, ולא רק לכלל ישראל, אלא אף למתי מספר דבני⁴⁶ (שלא האמינו ב-יחזקאל).

ו. וי"ל מכאן הוראה בעבודת האדם בזמן הזה:

נוסף על העיקר שבני צריכים לידע שכל מה שנעשה בעולם, אפילו בין אומות העולם, הכל הוא בשביל ישראל, וכדאי-תא בילקוט⁴⁷ שהקב"ה אומר לבני ישראל „בני אל תתיראו כל מה שעשיתי לא עשיתי אלא בשבילכם", ולכן אין לבני לירא אלא להתחזק בכטחונם בה⁴⁸ ולהת-אמץ יותר בשמירת התומ"צ בפועל ממש כהכנה לגאולה העתידה לבוא בקרוב ממש,

46 ראה ברכות ו, ס"ב. כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות זה". וראה בארוכה רמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות (ד"ה אחר כן ראה להסתפק), ושם, שיכול להיות שא' יבנה ארמון כליל היופי ולנטוע כרם חשוב, ואפשר שיהי' הארמון ההוא מוזמן לאיש חסיד שיבוא באחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קיר מן הקירות ההם כו' או יקחו מן הכרם כו'. וראה מאמרי אדה"ו – תקס"ה ח"א (ע' רב): „כענין שאמר הבעש"ט ז"ל שהי' איזה מלחמה ז' שנים בין שני גוים בשביל שייבררו הקולות מתרועת המלחמה כו' ויעשה מהם איזה ניגון שיעבוד הצדיק את ה' בניגון ההוא כו'". וראה גם ת"ח סוף ויחי (קח, ד).

47 ישע"י קאפיטל ס (רמז תצט).

48 ראה בארוכה לעיל ע' 2 ואילך.

49 הל' תשובה פ"ג ה"ד.